

Es presenta Clarió

L'associació de pares i mares del Matarranya interessats per l'escola en català va celebrar l'«Alifara Clarió» a Mont-roig. [p. 4]

Japonesos a Faió

Empresaris i autoritats de la regió de Tohoku, devastada pel tsunami, visiten Faió, acompanyats d'estudiants de l'ETSAB-UPC. [p. 6]

TEMPS DE FRANJA

Revista de les Comarques
Catalanoparlants d'Aragó

Josep A. Chauvell

L'escriptor, agricultor, activista i alcalde d'Alcampell ens parla de les vicissituds del camp, dels petits municipis davant la nova llei i de la nostra llengua. [p. 10]

Esport pel trilingüisme

Esfendemos as luengas organitza amb èxit *A tot estrús*, I Jornada Esportiva per un Aragó Trilingüe al parc Bruil de Saragossa. [p. 16]

Torna el cinema a Fraga

[p.8]

Sumari

- 2 Cartes dels lectors
- 3 Editorial
- 4 Matarranya
- 7 Baix Cinca
- 10 Entrevista:
Josep A. Chauvell
- 12 Llitera
- 14 Cultura
- 15 Tema del mes
- 16 Aragó
- 17 Galeria de personatges
- 18 PP.CC.

Imatge coberta: Projectió dels Amics del Cine de Fraga. Foto: @Marina Barrafon.

TEMPS DE FRANJA 119

Edita:

C. Major 4, 44610 Calaceit. T. 978 85 15 21
 • Associació Cultural del Matarranya
 • Consells Locals de la Franja
 • Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA
 • Centre d'Estudis Ribagorçans (CERib)

Coordinació: Carles Terès i Isa Calaf
 info@teresantolin.com

Gestió i administració: Cèlia Badet

Cap de redacció i maquetació gràfica:
 Isabel Calaf • tempsdefranja@gmail.com

Consell de redacció:

El Matarranya: Josep M. Baró, José Miguel Gràcia, M. D. Gimeno, Carles Sancho.
 El Baix Cinca: Pep Labat, Rosa Arqué, Carme Messeguer i Hugo Sorolla.
 La Llitera i la Ribagorça: Carles Barrull, Josep Espuga, Glòria Francino i Josefina Motis.
 Aragó: Màrio Sasot.
 PP.CC.: Hugo Sorolla.

Fotografia:

Marina Barrafon, Sigrid Schmidt Von der Twer.

Opinió: Esteve Betrià, Quim Gibert, Merxe Llop, Vicent de Melchor, Juli Micolau, Joaquim Montclús, Ramón Mur, Francesc Ricart, M. Teresa Serrano, Ramon Sistac, Natxo Sorolla, Carles Terès i Joaquim Torrent.

Subscripcions i publicitat: 978 85 15 21

Producció: Terès & Antolín s.c.
 info@teresantolin.com

Disseny: Carles Terès Bellés

Dipòsit legal: TE-88/2000

ISSN: 1695-7709

En venda a:

Albelda: Estanc Conchita. **Calaceit:** Papereria Abàs. **El Torricó:** Llibreria Pilarín. **Fraga:** Llibreria Badia i Kiosko Casanova. **Girona:** Llibreria Les Voltes. **Lleida:** Llibreria de la Generalitat. **Mequinsena:** Papereria González. **Reus:** Llibreria Gaudí. **Saldí:** Llibreria Panadés i Llibreria Sorolla. **Saragossa:** Papeleria Germinal. C. Sepulcro, 21. **Tamarit:** Estanc Patrito. **Tortosa:** Llibreria El Temple. **Vall-de-roours:** Llibreria Serret.

Cartes dels lectors

Catàleg de *Amb Calaceit*

Recomano als lectors aficionats a l'art el catàleg de l'exposició *Amb Calaceit* de Romà Vallès que podeu visitar al museu Joan Cabré de la capital cultural del Matarranya que encara esteu a temps de veure fins a finals d'any. En el catàleg es recullen totes les obres exposades que corresponen a treballs fets per Vallès en els últims anys: acrílics, acrílics mixts i collages. I també es fa un repàs a la llarga i profitosa trajectòria artística d'un dels pintors més importants de l'actual panorama internacional encara actius i que té casa a Calaceit, on hi passa llargues temporades treballant-hi. El llibre té, a més, l'agradable particularitat de ser bilingüe –català i castellà– i està publicat pel Departament d'Educació, Universitat, Cultura i Esport a càrrec de la consellera Maria Dolores Serrat. A voltes les coses es fan bé i no tenim cap inconvenient en reconèixer-ho.

Arnau Timoneda

Els béns de la Franja

Els alcaldes de Berbegal, Peralta i Vilanova de Sixena han aparegut davant la premsa per a comunicar que tenen la intenció de convocar una manifestació multitudinària a la Plaça del Pilar de Saragossa contra l'actitud inactiva dels bisbes d'Osca i de Barbastro i per no voler cedir al govern d'Aragó els béns de la Franja ara exposats al museu diocesà de Lleida tal com reclama l'executiu aragonès. A part altres interpretacions que argumenten denoten un surrealisme en estat pur.

Ara, es veu que els enemics d'Aragó passen a ser els dos bisbes, Alfonso Milián i Julián Ruiz als quals no els hi calen enemics, amb aquests amics municipals.

Jo els preguntaria als alcaldes: per què fiqueu el nas en aquest assumpte? Són vos tres les obres d'art? Al meu entendre pertanyen a un bisbat o a un altre, o a una diòcesi o a l'altra.

En aquest joc de disbarats els hi proposo als alcaldes que publiquin un edicte invitant, i per què no ordenant, als feligresos que deixin d'assistir a la missa dominical fins que els bisbes no cedeixin les obres d'art al Govern d'Aragó.

Què dirà el Govern d'Aragó?

Lluís Roig

COMARCA DEL

matarranya

INSTITUTO DE ESTUDIOS
ALTOARAGONESES
Diputación de Huesca

Diputació de Lleida

INSTITUT
D'ESTUDIS
ILERDENCS

Fundació Pública de la Diputació de Lleida

Generalitat de Catalunya
Departament
de la Presidència

A *Temps de Franja* volem saber la teua opinió. **Envia'ns les teues cartes, tot indicant el teu nom i població, a:** tempsdefranja@gmail.com

SUBSCRIU-T'HI

T. 978 85 15 21

tempsdefranja@gmail.com

Recordem a tots els subscriptors de *Temps de Franja* que ens comuniquin la seva adreça de correu electrònic a **administracio@ascuma.org** per a rebre els pdf dels números digitals

La història d'un èxit col·lectiu

Ferran Mascarell, conseller de Cultura de la Generalitat de Catalunya, en el seu discurs del passat 21 de setembre a Calaceit amb ocasió de la Trobada de l'Associació Cultural del Matarranya, va utilitzar en un moment aquesta preciosa cita de Joan Fuster: "El català és la història d'un èxit col·lectiu". Pot ser, per desgràcia, que aquesta frase, aplicada a la realitat del català dels pobles aragonesos de parla catalana, no ha arribat a ser aquesta feliç realitat, s'ha quedat només en un desig no complert.

Si tinguéssim consciència a l'Aragó d'aquest "èxit col·lectiu", el català de la Franja no travessaria pels moments d'incertesa en els que ara viu, en massa poblacions aragoneses catalanoparlants. I és que en molts aspectes, la salut del nostre idioma, just és reconèixer-ho, ha empitjorat respecte de la que era fa 20 anys. Fins i tot entre els que estimem i defensam la llengua dels nostres avantpassats, la practiquem i lluitem perquè no es perdi, s'escolten expressions com "la batalla per aconseguir que als nostres pobles es desterrí com despectiu i inadequat el mot *chapurriau* està tristament perduda i la guerra a favor del català a la nostra terra la perdrem sense remei". Els veïns dels pobles de parla catalana s'aferren a que aquesta llengua que parlen a tothora sempre s'ha anomenat així, sense adonar-se'n de la incorrecció del mot, i per tant persisteixen en el seu error.

Malgrat tot, no podem cedir en la tasca de desterrar l'analfabetisme envers el català, que subsisteix als nostres pobles i hem de seguir lluitant per aconseguir aquell "èxit col·lectiu" de Joan Fuster. La darrera Llei de Llengües d'Aragó alimenta la incultura assumida durant segles perquè dona vots a certs polítics, preferentment conservadors i immobilistes. I mentrestant, els contraris al català d'Aragó, tan enemics d'aquest idioma que ni tan sols reconeixen la seua denominació d'origen, s'uneixen en una mateixa causa contra els que volem que als pobles es pregoni en català per-

què és el que més es parla; que els alcaldes publiquin els seus bans en català pel mateix motiu, que els capellans celebrin la litúrgia catòlica en la llengua vernacle tal com ho va dictar el Concili Vaticà II. I aquesta llengua vernacle no és altra que el català. I volem que el metge atengui en català els seus pacients i el mestre ensenyi el català i en català els seus alumnes, que els forasters que arriben al poble respectin el català que parlem perquè és el nostre idioma. A més, volem que en els nostres pobles tots els veïns sàpiguen llegir i escriure en els dos idiomes que coneixen i no només en un d'ells, com ara passa. Només això, res més, desitgem i dia rere dia manifestem les associacions que defensam la cultura i la llengua de la Franja –ASCUMA, IEBC, CERIB...– i moltes persones més. Aquest ha de ser el nostre veritable èxit col·lectiu. Malgrat que tot allò que s'expressa en aquest article editorial podria semblar un tema gastat i que ja avorreix, natros/naltros/natres/naltres/nosaltres no podem afluixar davant el desànim, hem de seguir fermes en la defensa de la llengua que és "la història d'un èxit col·lectiu". No volem la polèmica i la disputa que acaben en baralles fraternals. Volem el debat civilitzat, sense aixecar la veu.

El Tribunal Constitucional ha admès a tràmit el recurs contra la Llei de Llengües aprovada per les Corts d'Aragó el passat mes de maig. Una excel·lent notícia, perquè l'alt tribunal, si el consulta la Real Academia Española (RAE), no podrà dir que el català no és llengua d'Aragó, perquè els acadèmics la van reconèixer el 1972. En el cas que la sentència del TC sigui favorable, almenys sobre el nom de la nostra llengua, caldrà veure com accepten el veredict eixos que tantes vegades i per tan variats motius polítics s'omplen la boca d'articles constitucionals. Per desgràcia, no cal esperar un ràpid pronunciament del TC sinó que és possible que vegi la llum quan molts d'aragonesos catalanoparlants ja no puguin assa-

Ferran Mascarell a la II Jornada de Llengua i Societat
J.M. GRÀCIA

bentar-se'n. D'una manera o d'altra, més tard que aviat, hi haurà sentència i segur que traurà la raó en molts punts de la darrera Llei de Llengües d'Aragó, la promoguda pel PP i el PAR, els quals recluten vots pels pobles a força d'aprofitar i engrandir els errors populars del passat.

Comptem a la nostra terra amb excel·lents escriptors, filòlegs, catedràtics en nombroses disciplines, publicacions de renom i institucions que defensam per tot arreu el català d'Aragó. Tot i que, davant la possibilitat que, en el si d'aquests col·lectius, es pogués caure en el desànim i considerar que és la nostra una causa perduda, doncs no, avui més que mai hem de tenir present la sentència de Joan Fuster: "el català és la història d'un èxit col·lectiu". Un èxit col·lectiu per a tots els territoris on es parla, sense anar més lluny, a la Franja d'Aragó.

Any Salvador Espriu

"Sabies, gegant delicat,
que sense raó no es té
mai força.."

(Frases del dia per
dimarts 12 de novembre)

Presentació de Clarió a Mont-roig

// CARLES SANCHO

Clarió, associació de mares i pares del Matarranya interessats per l'escola en català, va presentar-se a Mont-roig el diumenge 4 d'agost amb la convocatòria "Alifara Clarió estimen la nostra llengua", amb un atapeït programa d'actes tant per a menuts com per a pares: tallers, cercavila, dinar de convivència, piscina, parades de llibres, assemblea... El freixnedenc José Manuel Aragonés, president de l'entitat i ex-president d'ASCUMA, va ser l'encarregat presentar l'associació i la Junta i en el seu parlament va assenyalar la progressiva pèrdua de la llengua catalana, en unes viles més que en altres i principalment entre la canalla, a causa del seu desprestigi per part de l'administració i dels propis parlants, que pot acabar

Manifestació
pels carrers
de Mont-roig
durant
l'Alifara Clarió
CARLES TERÈS

mentar el seu ús entre la canalla a

significant, si no s'hi posa remei, amb la pèrdua de la seua transmissió generacional. Clarió està present a internet i publica un blog -clariomatarranya.blogspot.com- on explica de manera general la seua finalitat, la composició i com fer-se'n soci. Estableixen com a objectius principals del col·lectiu: promoure i prestigiar a través de l'escola la llengua catalana, evitar la interrupció generacional de la mateixa, fo-

mentar el seu ús entre la canalla a l'escola i al carrer i difondre els aspectes positius de l'ús de la llengua materna per al desenvolupament cognitiu i personal d'autoestima i el respecte per la llengua pròpia. Les propostes que fa l'entitat per a dur a terme els seus objectius són: activitats dins l'àmbit escolar i extraescolar, millorar el coneixement dels mestres sobre el tema i afavorir la situació legal de la llengua catalana a l'Aragó. Cal trencar la inèrcia de la població catalanoparlant i defensar la llengua pròpia del territori per no perdre un dels elements d'identitat cultural de la comarca del Matarranya.

Sobre literatura popular lapao

Companys: no fa gaire, en el curs de les meues investigacions sobre la literatura popular lapao a la Codonyera he arrellegat un text altament interessant, i de molta actualitat. Per això us el faig a mans i us prego de tot cor que en feu la més gran difusió. Com podreu veure no és pas un text satíric, una temàtica excessivament abundosa en la literatura popular. Ben al contrari és un text de lluita i esperança, èpic, que ve com l'anell al dit en aquests temps bèl·lics que vivim. Ací el teniu:

Himne de Lapaònia

*Ara és hora, lapaons,
de lluitar com a lleons,
PP/PAR, nostres senyors,
mos han declarat la guerra.
Bon cop de lap!*

*Bon cop de lap,
lapaons de la terra!
Bon cop de lap!*

Visca Lapaònia!

Us n'estalvio la música. És la mateixa d'un altre cant èpic popular conegudíssim. Avant!

Artur Quintana i Font

L'ESMOLET

El plaer de les coses velles // Carles Terès

Escrivia J.V. Foix en el magnífic poema *Sol i de dol* «M'exalta el nou i m'enamora el vell». A mi també. Les coses noves m'agraden, com a tothom, pel que tenen de novetat (disculpeu la redundància), d'expectatives per complir, de lluentor i frescor. M'exalten, vaja. Però davant la peça de roba amorosida per l'ús, de la ploma gastada de tant escriure, de la bicicleta mil voltes apedaçada, del rellotge impassible que va sumant dècades... el sentiment és d'afecte profund, d'agraïment, de complicitat.

Tanmateix, ai las! en el meu ofici això ja no té vigència. Els aparells informàtics tenen una vida curta, efímera com una bombolla de sabó. Las càmeres fotogràfiques en són el paradigma: fa vint anys, una Hasselblad ben cuidada era una inversió per a tota la vida, una màquina perfecta i longeva. Ara és desesperant l'haver de renovar tots els aparells (des de l'ordinador a qualsevol perifèric) periòdicament si es vol tenir accés a les noves

funcionalitats. Recordo que, si vaig poder instal·lar-me professionalment a Alcanyís va ser precisament gràcies als ordinadors, concretament als miraculosos Macintosh. Era al principi del 93. Només quatre o cinc anys abans, per a fer la meua feina, precisava, a banda de molt d'espai (grans arxivadors per a fotolits, originals, documentació, negatius, repromaster, taules de dibuix i lot de regles, calaixos plens de gouache, aquarel·les, pinzells, Letraset, aeròraf...), es necessitava una constel·lació de proveïdors (fotocomposició, fotogravadors i totes les botigues especialitzades en materials) que fora d'una ciutat gran era difícil tenir a mà. El que no sabia era que el preu d'aquesta «independència» és l'esclavitud d'haver de comprar màquines noves cada pocs anys. I cada volta és pitjor. Què hi farem.

Per cert, algú recorda quan l'escombrera del poble era un indret ple de tresors amagats? Doncs això.

23a Trobada Cultural d'ASCUMA a Calaceit

// JOSÉ MIGUEL GRÀCIA

Al Saló de Plens de l'Ajuntament de Calaceit va començar, a les 11:15h del passat 21 de setembre, la 23a Trobada Cultural del Matarranya. Obrí l'acte l'alcalde de Calaceit, José María Salsech, per donar la benvinguda als assistents. Després de la presentació de la jornada i de l'associació per part del president d'ASCUMA, prengué la paraula el president de la comarca, Francisco Esteve. Tant l'alcalde com el president de la comarca mostraren el seu desig d'obrir tant les portes de l'Ajuntament com de la comarca per a la celebració d'aquests tipus d'actes culturals i en defensa de la llengua. En parlar la directora de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya, Ester Franquesa, la Trobada Cultural va prendre un doble camí: mentre un nombrós grup de persones es desplaçaren a visitar els enterraments

Actuació del grup Rakel
J.M. GRÀCIA

ibèrics a la zona de la Pedrafita (Queretes, Arenys i Lledó) guiats per Juan Luis Camps, al Saló de Plens s'hi inicià la "II Jornada sobre Llengua i Societat a les Terres de Parla Catalana", organitzada per la Generalitat de Catalunya, amb representants de gairebé totes les terres de parla catalana, i que obrí la directora general de Política Lingüística i coordinà i moderà M. Àngel Pradilla. Andreu Domingo va fer un balanç i una perspectiva demogràfica dels territoris de llengua catalana i de la seua complicació demoscòpica. Montserrat Martínez va parlar de la revisió metodològica de les enquestes amb dades lingüístiques 2000-2010. Natxo Sorolla va fer una documentada presentació dels coneixements i usos del català en els diferents territoris —L'Alguer, Andorra, Catalunya, Catalunya Nord,

La Franja, Illes Balears i Comunitat Valenciana. I es va tancar la sessió matinal amb la intervenció de Joaquín Torres sobre la qüestió de la transmissió lingüística i el seu futur. Amb unes quantes intervencions del públic, com afegit, s'arrodoniren els actes.

Al dinar de germanor ens trobarem una vuitantena de persones entre els socis d'ASCUMA i els assistents i intervinents de la "II Jornada sobre la Llengua i Societat".

A les 17 h, al Teatre de la Germandat, després d'una amena i instructiva intervenció de Ramon Sistac, el conseller de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Sr. Ferran Mascarell, va fer una interessant conferència, "El català una llengua de futur, una llengua de tots". Si alguna cosa s'hauria de destacar de les seues paraules seria aquesta: "El català necessita instruments d'estat" i "Espanya no ha sabut ser un estat plurilingüe al llarg del temps".

No cal dir que l'èxit de públic i la plena cordialitat van ser les característiques principals de tota la jornada i tots els actes. El més trist i inexplicable —o pot ser no tant— va ser la no presència de cap representant del govern aragonès, malgrat haver-hi estat invitats reiteradament.

Amb la brillant i emotiva actuació de la calaceitana, Rakel, amb el seu germà Sergio a la guitarra—força aplaudits—, la jornada va arribar al seu final.

VANITAS VANITATIS

Racisme i discriminació lingüística: l'article 7.3 de l'estatut d'Aragó I // Vicent de Melchor

En català no disposem d'un terme, com en *racisme*, que face referència tant a la discriminació com al prejudici lingüístics. La discriminació lingüística, anàloga a la racial, es referix a tota forma de comportament diferent basat en una distinció de llengua i s'entrellaça inextricablement al prejudici lingüístic, més prompte una disfunció emocional. Estos dos factors es manifesten també en la diglòssia, una forma d'autorepressió que denota la mateixa violència amb què els esclaus negres acabaven compartint la ideologia dels seus amos. Exemples de discriminació lingüística: si es decidix que el castellà (o l'anglès) s'estudiarà a l'escola 3 h setmanals, per 1 de català; o si s'autoritza a retolar les carreteres o els carrers en castellà, però no es fa en català; si una norma no garanteix que un ajuntament, o un banc, es comuniquen en català; o

bé quan el castellà pot, o ha de ser, usat formalment en la varietat estàndard, mentre en el cas del català es restringix esta varietat a l'àmbit privat, i en canvi es fomenten les "modalitats", etc.

I tanmateix, a l'Estatut d'Aragó hi ha l'article 7.3, que literalment diu: "*Nadie podrá ser discriminado por razón de lengua*". Segons pareix, va ser inclòs originalment per "blindar" els drets dels... castellanoparlants a la Franja (!), en especial de funcionaris i professionals. Ara bé, i en això no hi devia pensar segurament el Legislador, el contingut d'este article es pot girar com un guant: qualsevol aragonès catalanoparlant el pot invocar davant d'un tribunal i el Justícia. I, probablement més important, la norma comina l'Administració a *desplegar mesures* per impedir la discriminació lingüística. (Continuarà.)

Faió va rebre una delegació de la regió nipona de Tohoku copejada pel tsunami

// MÀRIO SASOT

Un grup d'empresaris i autoritats procedents de la regió nipona de Tohoku, afectada pel devastador tsunami de 2011, va visitar el passat u d'octubre el poble de Faió, que el 18 novembre 1967 va quedar submergit sota les aigües de l'embassament de Riba-roja. La delegació japonesa, que va viatjar acompanyada d'un grup d'estudiants de l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de

Delegació japonesa a la seva arribada a Faió
GOVERN D'ARAGÓ

Barcelona (ETSAB-UPC), va manifestar el seu interès a conèixer l'experiència històrica de reconstrucció física i econòmica del poble i els plans de futur de Faió.

La comitiva nipona va mostrar especial interès en el model de traçat urbà del nou poble aixecat després d'aquell succés.

L'alcalde de Faió, José Arbonés, va fer davant la delegació asiàtica un

repàs de la trajectòria i desenvolupament del municipi en els últims 45 anys. Posteriorment, la comitiva va assistir a una presentació audiovisual sobre la història de la localitat.

A més, els representants japonesos, els estudiants i els docents de la ETSAB-UPC van compartir amb els representants públics i la població de Faió en general les seues experiències en la preservació del patrimoni històric. En aquest sentit, la delegació japonesa va explicar alguns programes que s'estan duent a terme a Tohoku per a potenciar el desenvolupament d'àrees rurals i crear vincles humans entre persones i territori atraient gent d'àrees urbanes a les zones afectades per a realitzar activitats com recollida de fruita o aplicar programes educatius en el camp per a nens de zones urbanes. També van entrar en el debat altres temes com la conveniència de conservar, com a record permanent de la tragèdia, edificis o estructures de Tohoku danyades pel tsunami de 2011. Al Japó, el debat sobre aquesta qüestió ha dut a la recent retirada d'un enorme vaixell pesquer que, després d'encallar terra endins en la localitat de Kesenuma, s'havia convertit en emblema visible del drama.

L'ARGADELL

Emilia Carbó: creativitat i consciència en el medi ambient // Juli Micolau

Emilia Carbó naix a Escucha l'any 1949. Ha viscut 27 anys a Anglaterra. Coneix el Matarranya a través d'un amic anglès que té una segona residència a Beseit.

Estudià Belles Arts a Londres. La seua tesi doctoral versa sobre la pintura rupestre del riu Martín, per a donar a entendre les seues escultures d'esquemes minimalistes.

Utilitza argila i tot ho treballa a mà. Per a la nostra amiga, la ceràmica és el vincle que la transporta a una connexió amb la mare terra; es basa amb la figura humana i figures animals. Ha fet exposicions a Irlanda, Estats Units, Anglaterra i Espanya, tant col·lectives com individuals.

Com a persona d'esquerres es va vincular a CHA pel seu compromís amb l'ecologia. És molt crítica amb la utilització de pesticides i herbicides a la natura pels danys que crea a les persones. Creu que el Matarranya és un paradís però alhora alerta de la

poca consciència que hi ha en quan a la cura de l'entorn. Actualment és regidora per CHA a l'ajuntament de la Torre del Comte.

Podeu veure les seues obres a l'estudi on treballa, al seu Taller de Ceràmica. I contactar amb ella a: emycarbo@hotmail.com

Emotiu i multitudinari homenatge a Paco Beltrán al Castell de Fraga

// MÀRIO SASOT

Més de 500 persones, que ompliren de gom a gom la sala d'actes del Castell de Fraga, van assistir a l'homenatge a Francisco Beltran, alcalde de Fraga de 1979 a 1992 i mort el passat mes de gener, organitzat per un grup d'amics i familiars de "Sisco" i per l'agrupació local del PSOE de Fraga. A més de les màximes autoritats locals, comarcals i provincials acudiren a l'acte nombrosos polítics socialistes que havien coincidit amb Beltran en les seues etapes d'alcalde o diputat regional, entre ells el secretari general dels socialistes aragonesos, Javier Lambán, el regidor i cap de l'agrupació local del PSOE Miguel Luis Lapeña, que presentà l'acte; los alcaldes de Saidí i Mequinensa, Marco Ibarz i Magda Gòdia; l'ex-conseller de la DGA José Bada; l'ex alcalde de Graus, Ramón Miranda; el senador fragatí Josep Maria Becana i el senador i expresident de la DGA, Marcel·lí Iglesias. Aquest últim va cloure l'acte entregant el Premi Extraordinari *Ernest Lluch* a la família Beltran-Borràs.

Al llarg de l'acte, fotografies i vídeos recordaren passatges de la vida de Francisco Beltran, alternades amb intervencions en directe d'alguns invitats. Uns van mencionar "el profund i autèntic caràcter cristià i socialista" de Sisco, i "el seu compromís pels pobres". Altres, com Josep Prats feren al·lu-

sió a la seua rica experiència vital ("Va saber llegir el llibre de la vida") i a la seua coherència personal: "Mai hi va haver un divorci entre les seues creences i la seua pràctica política", o la seua voluntat de "ser pont entre les institucions d'Aragó i Catalunya". Altres recordarem les grans transformacions urbanístiques i culturals sofertes per Fraga durant el seu mandat.

La creació de l'associació COACINCA, que Beltran presidí, i la seua lluita contra la construcció d'una Central Nuclear a Xalamera, als anys 70, van estar presents en discursos com el de la ex locutora de Ràdio Fraga, Maria José Arellano. Tampoc es van amagar episodis tristos en la seua vida, com les agressions a emigrants per part de joves de la localitat que provocaren la seua dimissió com alcalde l'any 1992.

Un tema sobre el qual els oradors van passar de puntetes (sense esmentar-lo) va ser la seua defensa del Català a l'Aragó, tot i que va ser, entre altres coses, un dels primers signants de la Declaració de Mequinensa. Tan sol l'expresident d'Aragó, Santiago Marraço, en una intervenció gravada en vídeo, comentà que "Paco Beltran, en aquets moments patiria molt amb el tema de la LAPAO".

La Banda de Música i la Coral de Fraga, dues institucions sorgides

Dibuix de F. Beltrán
RAMON MESALLES

amb el seu suport durant la seua època d'alcalde, amenitzaren i donaren un to molt emotiu a l'acte amb un repertori que acabà amb els cors de "Nabuco" interpretats pels dos grups conjuntament.

Dissortadament, una malaltia impedí assistir al cantautor terolenc Joaquín Carbonell, que tenia previst tancar l'acte del Castell amb lo "Romance de Chalamera" perquè fos interpretada pel públic assistent.

Intervenció d'Hèctor B. Moret a La 2

// REDACCIÓ

El programa de La 2 *Para todos La 2* va reunir els ponents de la Segona Trobada de Poesia Iberoromànica de la Universitat de Barcelona (vegeu *Temps de Franja* 118). Un dels participants és el mequinensà Hèctor B. Moret, que va recitar el seu poema *Vergers riberencs* envoltat d'un atrezzo del tot escaient (i subtítulat al castellà). L'espai es va emetre el 24 de setembre al migdia, i es va tornar a passar el mateix dia 24 al vespre.

El podeu recuperar a la pàgina de RTVE: <http://www.rtve.es/alacarta/videos/para-todos-la-2/para-todos-2-reportaje-poesia-frontera/2030762/>.

La nova associació Amics del Cine recupera amb èxit el cinema a Fraga

// HUGO SOROLLA

Paco Tejero, prou conegut a Fraga i comarca, feia mesos que donava voltes a la idea que la ciutat recuperés d'una manera o d'una altra la projecció regular de pel·lícules. “Des que no tenim cine, els diumenges a Fraga no hi ha res”, es queixava. I és que fa més de sis anys que va tancar el cinema Florida, després d'una llarga agonia.

Tejero ha anat aplegant gent de lerosa de recuperar el cinema a Fraga i aquest nucli de cinèfils ha esdevingut la junta directiva d'una nova associació: Amics del Cine. En concret, la junta està formada per Antonio Aubí, Joaquín Florensa, Óscar Labat, Ramon Mesalles i l'esmentat Paco Tejero.

Després d'analitzar models diversos, els Amics del Cine han optat per oferir projeccions quinzenals, dos diumenges al mes, al Palau Moncada. Si bé (de moment) no seran pel·lícules d'estrena, sí que seran recents. De fet, les que hi ha programades fins nadal són dels anys 2011 i 2012.

D'altra banda, els Amics del Cine també es mostren compromesos amb la llengua de Fraga, el català. Així, la primera pel·lícula del mes s'oferirà doblada al castellà, mentre que la segona serà doblada al català. De ben segur que hi ha pocs indrets on s'exhibisca regularment una pel·lícula recent en llengua catalana.

La nova associació es va presentar en públic el 27 de setembre, amb gran èxit. Paco Tejero va agrair l'interès de tothom per la iniciativa i va resumir l'esperit de la nova associació: “Amics del Cine vol enriquir el moviment cultural de Fraga amb la difusió estable de pel·lícules”. Després hi va intervenir l'Òscar Labat, que va explicar quin era el calendari de sessions previst.

El dia de la presentació es va exhibir *El irlandés*. El 20 d'octubre, *El Golpe*. I el 27, *Vull ser italià*. I pel que fa a les pel·lícules que es pas-

saran les properes setmanes, aquest és el calendari previst: *Blacktorn sin destino* (10 de novembre), *Les neus del Kilimanjaro* (24 de novembre), *Los descendientes* (1 de desembre) i *Petites mentides sense importància* (15 de desembre).

En la seua estrena, els Amics de Fraga van voler aclarir que les exhibicions es feien dins la legalitat. Precisament, com que cal cobrir el cost dels drets de difusió i altres despeses, s'haurà de pagar entrada. En concret, 3€ la sessió, o bé 10€ per un abonament trimestral. La resposta del públic ha sigut molt positiva i de moment ja s'han venut una cinquantena d'abonaments.

Justament, el ritme de venda dels

Cartells de dues de les pel·lícules doblades al català que es projectaran a Fraga

abonaments amoïna alguns membres de la junta. “Cal anar molt amb compte amb quants en venem, perquè el Montcada té un aforament de 90 seients”, diu Ramon Mesalles. “Si comencem a veure que es queda gent fora haurem d'anar a una altra banda”.

A més a més, la nova associació també està estudiant altres reptes, com ara programar sessions entre setmana de cinefòrum, o siga, amb un col·loqui posterior a l'entorn de la pel·lícula projectada. I el repte més ambiciós: arribar a oferir pel·lícules d'estrena. “Cal entrar als circuits escaients i això és difícil i car, però si ens anem consolidant ho farem”, assegura Mesalles.

La cultura a Fraga, amb una sabata i una espadenya

// H. S.

Fraga torna a tindre sessions de cinema regulars. Com en altres ocasions, les associacions, la gent, han hagut de compensar les mancances de l'Ajuntament de Fraga, que pel que fa als afers culturals mai han sigut poques. Els continguts habituals (abús de folklore, esdeveniments tronats com Fraga Cuenta...), en fi, que cadascú els valore com vulgue, però el dèficit d'infraestructures culturals ja no admet discussions. A banda de no tindre cinema, no tenim ni una sala d'actes com déu mana, ni museu, ni teatre, ni espais per a les entitats, ni alberg municipal... Una bona amiga sempre té al cap un exemple que ho diu tot: mentre que a l'espai de l'escorxador de Lleida s'hi va fer un teatre, al de Fraga s'hi va fer un pàrquing.

El barbastrenc Andrés Aguilar, guanya la 1a cursa Cicloturista / BTT de Saidí

// MÀRIO SASOT

Andrés Aguilar, del Club Ciclista Barbastre, s'imposà en la categoria absoluta de la prova cicloturista en BTT organitzada pel Club Ciclista Saidí, celebrada el passat diumenge 20 d'octubre al Camp Estable de Motocròs d'aquesta vila del Baix Cinca, en una primera edició que va aplegar mig centenar de participants i molts espectadors de Saidí i tota la comarca, ja que el bon temps va acompanyar durant tot lo matí. La primera edició de la "Cicloturista BTT de Zaidín" es va desenvolupar amb total normalitat, sense incidents i el nombrós públic assistent va gaudir de les evolucions dels

corredors que van disputar la prova en categoria absoluta i exhibició. Els organitzadors van preparar dos circuits, un per a la part pedestre i un altre per a la carrera en BTT, que van fer les delícies dels participants i dels espectadors.

La prova es va iniciar a les 10 del matí després del control de signatures i finalitzà amb un dinar, a base de carn a la brasa, begudes i fruita de la localitat per a tots els assistents. Els corredors inscrits provenien de localitats com Saragossa, Lleida, Gimenezs, Vilella, Fraga, Seròs, Alcarràs, Vellaguarda, Ponts o Corbins.

Moment de la cursa
CLUB CICLISTA
DE SAIDÍ

Després d'Andrés Aguilar van arribar a la meta Xavier Gràcia i Eneko Jovellar, ambdós del Club Triatló Lleida. Alba Corbins, del QdB! de Corbins, va ser la primera dona i Luís Jordán, del Club Ciclista Saidí, el primer corredor local. També van ser premiats el ciclista més veterà, Juan Antonio Agustín, de 62 anys, i el més jove, Eloy Montull, de 15 anys d'edat.

ESTAMPES RIBERENQUES

Carta als francòfils, com sempre amagada // Joaquim Torrent

Amics francòfils, hauríeu de pensar més sovint que per cada francès que val la pena que admireu (ah, Baudelaire...) n'hi ha mil que us escopirien a la cara només pel fet de parlar la llengua que parleu. I deu mil més que, sense escopir, us farien un somriure condescendent i us dirien «és clar, i tant, podeu parlar el vostre dialecte a casa, però cada dia no, que perjudiqueu els vostres fills».

Penseu que exagero? Ara que per fi el TGV us permetrà anar a París prou de pressa, proveu-ho quan hi aneu, expliqueu, en el vostre francès més o menys precís, què és la vostra llengua i, sobretot, no us oblideu de dir que també es parla a França, «dans les Pyrénées-Orientales», i així sí que veureu el cas amable que us fan els ciutadans d'aquest país. No us oblideu de comptar les escopinades, per metafòriques que siguin, i ja us adonareu que com més insistireu en el fet que una petita part de Catalunya es troba a França, menys somrients seran els vostres interlocutors. Que sigueu prou mal educats per voler potinejar el mapa d'Espanya és greu però perdonable, perquè Espanya no provoca a priori gaire empatia, però insinueu que us sentiu solidaris d'allò que pugui passar «amb els catalans de França» i veureu ressorgir sota la màscara de cada francès el jacobi, el patriota, el resistent.

Per què parlo d'això ara? Per la rutina de l'amargor de veure com cada govern francès, amb una plàcida desimboltura, promet i enterra. François Hollande, al seu programa electoral, havia declarat (promesa número 56 de la seva llista oficial de promeses) que faria ratificar la Carta Europea de les Llengües Minoritàries. Acaben d'anunciar que hi renunciaven, amb argücies penoses de tan repetides sobre dificultats a trobar majories i problemes a l'hora de revisar la Constitució. És clar, Hollande, com abans Chirac i Sarkozy, diu que si no es pot ratificar la carta, en canvi es pot legislar per tal que allò previst per la

carta sigui aplicat igualment. I com Mitterrand als anys vuitanta ha creat un comitè consultiu el qual, probablement, com als anys vuitanta, no serà mai consultat de debò. A més, paral·lelament, el Ministeri d'Educació treballa en una gran Llei d'Orientació i Refundació de l'Escola que, pel que fa a les llengües dites regionals és un retrocés d'almenys un quart de segle. El redactat gairebé final d'aquesta llei ja no organitza l'ensenyament d'aquestes llengües, només «l'afavoreix» i «l'encoratja», és a dir, que deixa que cada responsable acadèmic local faci el que vulgui, sense haver-se de sentir obligat a res. Un dels articles és fins i tot un viatge al segle XIX, amb la humiliació com a torna, ja que diu que «els professors poden recórrer a les llengües regionals cada vegada que pot ser útil per millorar l'ensenyament de la llengua francesa». El català per comparar-lo amb el francès i només si pot ser útil al francès.

I tot això ha estat aplaudit per una part de la premsa, per exemple la molt intransigent revista *Marianne*, que explica que aquestes llengües «són sovint dialectes locals unificats o recreats artificialment i que gairebé ja no parla ningú» i que l'únic interès dels que militen en favor seu és de poder treure'n un benefici personal gràcies als llocs de treball creats per l'Estat.

Amics francòfils, i si aprofundíssiu en l'anglès? Si Charles Baudelaire us commou, Walt Whitman no us deixarà indiferents.

Tots dos van ser grans innovadors i antipuritans. Si haguessen viscut avui en dia haurien estat uns antisistema, i si van escriure en francès i anglès, respectivament, fou perquè va ser l'instrument que tenien més a mà.... Evidentment ells són absolutament innocents i no tenen cap culpa de les malifetes causades pels Estats on van nàixer contra tota mena d'indígenes, des de catalans a sioux o mexicans... Realment no són oposables. Són simplement dos grans figures de la literatura universal...

JOSEP A. CHAUVELL

«La Llei de Llengües és una agressió injustificable»

// J. ESPLUGA TRENC

Josep A. Chauvell és un històric activista per la defensa del català a l'Aragó, un escriptor de reconeguda trajectòria, un agricultor que no renuncia a viure de la terra, i un polític molt implicat amb la seua comarca (des de fa tres legislatures és alcalde d'Alcampell i també ha estat president de la comarca de la Llitera). Ací mos parla de les vicissituds dels petits municipis en temps de crisi, de les dificultats de la pagesia i reflexiona sobre dos dels temes d'actualitat que més l'amoinen per la involució social i política que representen: la llei de reforma de les administracions locals i la llei de llengües d'Aragó.

Josep A. Chauvell
J. ESPLUGA

Pregunta. *Quina opinió tens de la Llei 3/2013 “de uso, protecció y promoció de las lenguas y modalidades lingüísticas propias de Aragón” aprovada el passat mes de maig?*

Resposta. Esta llei és una agressió injustificable i un atemptat a la raó. Jo penso que és producte de la pressió directa d'un sector del PAR sobre el PP. Estic convençut que el PP no ho hauria fet, que tot i la propaganda en contra hauria deixat la llei anterior sense tocar. Ha estat per la pressió del PAR, que en estos temes és molt més ultra que el PP. Quan no hi ha majoria absoluta, el PAR sempre te la sort de podre condicionar el govern. Ara només té set diputats, però ha condicionat totalment la redacció de la llei de llengües en un sentit vergonyós. És una involució en tota regla.

P. *Però el regidor del PAR d'Alcampell va votar a favor del català ¿no?*

R. Va votar a favor perquè al PAR encara queda gent raonable que veu les coses com són. Quan naltres (el PSOE) vam presentar la moció al ple comarcal, de quatre representants del PAR, dos van votar a fa-

vor (l'alcalde de Baells i el de Castellonroi) i dos van votar en contra (el d'Açanui i el de Binèfar). El regidor d'Alcampell està en la línia dels favorables al català, perquè encara hi ha un sector del PAR que comparteix el sentit comú, però és un sector molt minoritari.

P. *Des del teu punt de vista, quines repercussions pot tindre esta la Llei de llengües?*

R. El perill més gran és que, emparant-se en que a Aragó no es parla català, mos eliminen lo català de l'escola. A veure, jo crec que ixa llei no la desenvoluparan... Primer perquè queda poca legislatura, i segon perquè no hi ha un clima propici per a que la puguen aplicar... Ara bé, si ho fan, lo perill real és que diguen que no tenen per què subvencionar les classes de català i que les retiren. Això seria una desgràcia molt gran. Perquè a la Franja els alumnes que estudien català tenen molta més preparació per a continuar estudis a Catalunya. La meua filla, per exemple, es va podre examinar del nivell C a Fraga gràcies a haver fet classes de català a l'escola d'ací. A més,

aprendre a escriure en la pròpia llengua és un valor innegable per a la persona. És una vergonya que un govern vulga evitar una cosa tan bàsica per al desenvolupament de la canalla (i de la gent gran!).

P. *Com has vist la reacció al territori?*

R. Jo he vist una reacció molt positiva. A l'aprovació de la Segona Declaració de Mequinensa hi érem representants de vint-i-vuit municipis i dos comarques. Ells diuen que no hi érem tots. Però és normal perquè els regidors del PP i del PAR no hi van acudir per consigna política. Només l'alcalde de Castellonroi (que és del PAR) hi va enviar un representant, i un de Calaceit del PP hi va anar perquè està condicionat per un regidor d'ERC que el marca molt curt. Los altres no es van bellugar. És normal.

P. *Però suposo que també hi devia haver gent del PSOE que hi va anar sense ganes...*

R. Això és una altra qüestió. Segurament és veritat, però és igual: hi van anar tots. Ja sé que a dins del PSOE tenim també problemes amb esto tema, sobretot per allà per Sa-

ragossa. Però he de dir que des de la Diputació d'Osca s'ha fet sempre molta pedagogia, i ha valgut molt que el vicepresident (Miguel Gràcia, l'alcalde d'Areny de Noguera) siga catalanoparlant, que Marcelino ho fos també... Això ha propiciat una major comprensió. Però sí és cert que a dins del nostre partit encara hi ha gent que no ho entén. Als de Saragossa no els entra a la ceba, és com si els parlesses de l'estratosfera, d'una cosa marciana...

P. *Encara que ho entenguen, ho perceben com un vesper que només els portarà problemes...*

R. Exactament. Però, en qualsevol cas, jo estic convençut que esta llei s'ha dut endavant perquè ha volgut el PAR, un sector del PAR molt ultradretà. Ja quan es va aprovar la llei de llengües del PSOE van tindre unes intervencions fora de lloc, amb una bel·ligerància forassenyada. Ells sabran a què juguen.

P. *Ja fa tres legislatures que exerceixes d'alcalde. Com és la teua feina diària?*

R. La feina d'alcalde és molt apassionant perquè tens contacte permanent amb els veïns. Només fas que fotre el peu al carrer i ja ve algú a dir-te alguna cosa. Quan vaig de casa meua a l'ajuntament sempre em trobo, pel cap baix, tres o quatre persones que volen ser ateses. I si et truquen a les dotze de la nit els has d'atendre. És una feina agraïda, però... Si ho vols fer bé requereix molta implicació. És molt directa, està a tocar de la roba de la gent.

P. *La crisi us està afectant molt?*

R. La feina d'un alcalde és mirar de resoldre els problemes que ixen en el dia a dia, però també mantindre una perspectiva temporal, de legislatura, per planificar i procurar les obres i millores que es poden anar fent. Ara estem a una època de crisi total perquè no hi ha cap tipus de subvenció del govern d'Aragó. Res de res. Zero total. Enguany l'única que mos han confirmat, però retallada, és la subvenció de l'escola infantil, i ja veurem si la cobrarem... De moment, mos hem de valdre dels plans provincials de la Diputació i del CEDER. A Alcampell tenim la sort que no estem excessivament endeutats, fa quatre anys que no anem als crèdits i ho intentem fer tot

amb recursos propis. Però això vol dir que s'ha de planificar molt bé.

P. *Et preocupa la Llei de "Racionalización y Sostenibilidad de la Administración Local" que el govern va aprovar el passat mes de juliol?*

R. Això no té nom. És una autèntica bestiesa. Un atemptat directe a l'autonomia local. Des del meu punt de vista, el motiu de fons és que ho volen privatitzar tot. Ho fan amb la sanitat, ho fan amb l'educació... i ho faran amb tot allò susceptible de fer-ne negoci. És una llei que estableix que tots els pobles de menys de vint-mil habitants perdran la gestió de bona part dels seus serveis i competències i se'n farà càrrec la Diputació provincial. A la província d'Osca, per exemple, això afectaria a tots el municipis excepte la capital, perquè ni Montsó ni Barbastre arriben als vint-mil habitants. ¿Tu penses que la Diputació d'Osca té capacitat per a gestionar-ho? Evidentment no. ¿Per què ho fan? Perquè el que volen és fer negoci. Posaran una sèrie d'empreses privades a gestionar tots estos serveis... i a pagar entre tots. És una barbaritat. Naltres mos hi estem oposant de valent. La llei està aprovada però jo crec que no la podran portar a la pràctica. Primer perquè només els queden dos anys de legislatura, i segon perquè els seus propis càrrecs municipals els ho impediran. Ja és prou difícil la vida als ajuntaments petits... i encara venen a complicar-nos-la amb lleis absurdes. Un nyap. Però un nyap molt interessat.

P. *Tu sempre has estat un agricultor en actiu. Com veus la pagesia actualment?*

R. La pagesia està en un moment delicat. Però sempre hi hem estat. Estos anys hi ha hagut un parell d'anys bons perquè el cereal ha valgut més diners, l'alfals i el panís també, però en canvi la fruita no, ni... És tot molt conjuntural, un any la producció et val diners i l'altre no molla. És un sector que no està ben regulat perquè no hi ha suport. Ara en època de crisi pareix que la gent s'hi tindria que quedar, però no. A més, cada vegada posen més normatives que no quadren amb la pagesia petita. Hi ha una sèrie de normes que fan riure, perquè han traspassat lleis de la indústria a l'agricultura, i és un absurd. Un absurd total. Per exemple, ara no

pot tindre cap familiar que t'ajude. Perquè pensen en grans empreses... Exactament, va encarat a això. A fer plegar els petits. A la Cooperativa de Tamarit, de vint-i-quatre pagesos que som ara, només n'hi ha dos de joves. Estem tocant al final... A Tamarit, en tot lo terme no hi deu d' haver més de set o vuit pagesos joves. I és un terme de dotze-mil hectàrees.

P. *Deuen de treballar molt...*

R. No, perquè ara los iaies de vuitanta anys encara van al tractor i treballen com el que més. Que si els agafen els fotran un cul com un tomate. S'estan carregant l'exploració

familiar agrària, que era el que aguantava el territori, perquè s'hi guanyava la vida la família, hi treballava la dona, hi treballaven els fills a l'estiu... Això era el que sostenia el territori. Ara no. Ara tot s'ha de llogar, ho has de contractar tot, tot s'ha de pagar... és impossible. Hauries de tindre molta terra per a podre fer-ho

en condicions. I ací el que tenim és una comarca de petits propietaris. Esta comarca no és de grans propietaris, només n'hi ha quatre, de grans.

P. *Pareix que vulguen que ho torne a ser...*

R. Sí, tot va encaminat a això. Qualsevol dia vindrà una empresa de serveis que portarà tota la terra de la comarca, que amb quatre tractors grans vinguts de fora et llauraran, et sembraran, colliran i et donaran el que vulguen. I s'ha acabat. No passarà gaire temps, ja ho veuràs. I ho portaran tot empreses...

P. *I les cooperatives d'ací no hi poden fer res? Per a portar una empresa de servicis de fora, potser val més fer-ho naltros...*

R. Podria ser si canviessen la mentalitat, però les cooperatives d'ací s'han quedat parades. Una llàstima. Si les cooperatives de la comarca s'organitzessen i fessen una inversió en tractors i maquinària, podrien portar la terra de tothom. Però a condició que tothom comercialitzés els productes a través de la cooperativa, això sí. Funcionaria segur. Però falta gent que tire del carro. Sobretot gent jove i amb ganes, que cada vegada n'hi ha menys.

«Aprendre a escriure en la pròpia llengua és un valor innegable per a la persona»

Un brigadista holandès mort fa 75 anys apareix a Sant Esteve

// J.E.T. / SEBASTIÀ AGUDO

Un càmera, un tècnic de so, un periodista i un traductor de la Televisió holandesa esbufeguen pels costeruts carrers de Sant Esteve de Llitera. L'equip filma la plaça Major, un pèl deserta un migdia de finals de juny, la façana de la senyorial Casa Salas, on estava instal·lat l'hospital durant la Guerra, i s'encaminen cap al fossar, on copsaran les imatges més commovedores.

Uns dies abans, en Joan Rovira, historiador local, activista cultural i president del Cellit, mentre investigava documents antics de l'arxiu municipal de Sant Esteve de Llitera, va trobar les actes de defunció de cinc soldats de la 45 Divisió republicana. Allà hi apareixia la següent informació:

- Eliseo Carola Castelló, natural de Villalonga de Ter (Barcelona), mort de febres tifoides el 10 de novembre de 1937.
- Cloostra Hendric, holandès, mort de febres tifoides el 24 de novembre de 1937.
- Salvador Cabrerias, mort de coma diabètic el 3 de desembre de 1937.
- Dionisio Giménez, mort d'atac de cor el 23 de desembre de 1937.
- Ramón Altas, mort de nefritis aguda el 6 de gener de 1938.

Els seus cossos presumiblement es troben en la fossa comuna del fossar de Sant Esteve. En Joan Rovira ho va comentar a Sebastià Agudo, també de la junta del Cellit i membre de l'associació internacional 'Terra de Fraternitat / Terre de Fraternité', dedicada entre altres coses a la reivindicació de la memòria de les Brigades Internacionals que van participar a la Guerra d'Espanya. En Sebastià va observar una curiosa similitud entre el cognom d'un d'aquells soldats morts i el d'un dels representants de l'associació a Holanda. Va agafar el telèfon i va trucar el seu amic holandès, Mario Kloostra, qui, efectivament, li va respondre que el seu oncle Hendric (Henk) Kloostra havia

mort a la Guerra d'Espanya i mai no havien pogut saber-ne el parador.

Els germans Hendric, Johan i Arie Kloostra varen venir a defensar la República Espanyola i participaren en diversos esdeveniments bèl·lics amb la XI Brigada Internacional: a Brunete (juliol 1937), Terol (febrer 1938), Batea i Casp (març 1938), Gandesa (abril 1938), La Fatarella i Mora la Nova (maig 1938), Ascó, Flix i Corbera d'Ebre (juliol 1938), Serra de Pàndols i Serra de Cavalls (agost-setembre 1938). El pare de Mario, Arie Klooska, va ser ferit a la Batalla de l'Ebre i evacuat cap a l'hospital de Vic, des d'on posteriorment es desplaçà cap a Barcelona per assistir al comiat oficial a les Brigades Internacionals el 28 d'octubre de 1938. Llavors tots els germans van tornar cap a Holanda, excepte Hendric, a qui van donar per mort. La versió més estesa entre la família era que fou mort a la Batalla del Jarama.

En retornar a Holanda, els germans Kloostra patiren represàlies del seu govern, que els va retirar el passaport i posar sota vigilància policial. Però amb l'inici de la Segona Guerra Mundial van continuar en la lluita antifeixista com a membres de la 'Resistència' als Països Baixos, fins que foren detinguts pels nazis. El 1944 tots tres germans eren presoners al camp de concentració de Dachau, d'on foren alliberats per una Divisió nord-americana l'abril de 1945. Inusualment, tots tres van sobreviure i van poder tornar a Holanda, en una epopeia que fa pocs anys va ser recollida en un llibre titulat *El Bus de Dachau*, en referència a les peripècies per a regressar al seu país a través d'una Europa devastada.

El cas és que aquest estiu la família Kloostra, després de dècades d'indagacions infructuoses i gràcies a una casualitat inesperada, va tenir notícies del seu parent: L'oncle Henk no va morir al Jarama, sinó

Mario Kloostra, Sebastià Agudo i Jordi Banqué (traductor) al davant de Casa Salas
J. ESPUGA

que devia trobar-se al front d'Aragó quan les febres tifoides el van portar a l'hospital de rereguarda de Sant Esteve de Llitera, i que el seu cos descansa al fossar d'aquesta localitat.

La família Kloostra es va desplaçar a Sant Esteve de Llitera acompanyada d'un equip de la Televisió holandesa que està elaborant un documental sobre el tema. Per a ells la sorpresa és doble, ja que vénen d'un país on les institucions públiques han procurat reparar amb la major justícia possible les ferides provocades pels conflictes bèl·lics de mitjans del segle XX. No poden deixar de sorprendre's de l'actitud passiva de la majoria de les institucions espanyoles, que preferirien oblidar els centenars de milers de desapareguts i enterrats per les cunetes sense donar opció als seus familiars a tancar les ferides de l'ànima.

En Sebastià Agudo adverteix de l'angoixa i les dificultats per a superar el dol de tantes famílies que no saben on trobar les restes dels seus éssers estimats. Per això Mario Kloostra, en entrar al fossar de Sant Esteve de Llitera, va romandre una llarga estona mut i emocionat al davant de la fossa comuna. La família ha demanat permís a l'Ajuntament per a posar una placa en aquell indret en memòria de Henk Kloostra i els seus companys. En aquest cas el procés de dol, finalment, comença a tancar-se.

La Plataforma per la Llengua dóna lots de jocs de taula en català a instituts de la Franja

// REDACCIÓ

La Plataforma per la Llengua va realitzar, el passat 15 d'octubre, diverses donacions de lots de jocs de taula en català (Verbàlia, Catan, Carcassonne, entre d'altres) a diferents centres d'educació secundària de la Franja.

Amb aquesta donació, l'entitat vol donar suport, de manera efectiva i original, a l'ensenyament en llengua catalana en aquest territori, on el català pateix una situació de marginació, agreujada per la recent aprovació de la Llei de Llengües aragonesa, que no només deixa en paper mullat els tímids avenços en el reconeixement del català a l'Aragó aconseguits en els darrers 30 anys, sinó que també rebateja el català com a LAPAO (*Lengua aragonesa pròpia del àrea oriental*) i no reconeix la unitat de la llengua catalana. La donació ha comptat amb el suport i la col·laboració de l'alcalde d'El Campell, Josep Anton Chauvell, que fou el primer batlle de la Franja de Ponent a refusar la nova Llei de Llengües, i de l'empresa Devir, que ha cedit desinteressadament els jocs de taula.

La Plataforma per la Llengua vol denunciar que la Llei de llengües aprovada per les Corts d'Aragó és contrària a la pròpia Constitució es-

panyola, atès que nega el caràcter de llengua oficial al català i l'aragonès a l'Aragó, contravenint l'article 3 de l'esmentada constitució, que estableix que el castellà és la llengua espanyola oficial de l'Estat i que les altres llengües espanyoles seran també oficials en les respectives comunitats autònomes d'acord amb els seus estatuts. La recent normativa tampoc s'adapta als mínims establerts en la Carta Europea de les Llengües Regionals o Minoritàries, tractat internacional impulsat pel Consell d'Europa i signat i ratificat per l'Estat espanyol, i per tant, d'obligat compliment pel govern espanyol i aragonès.

La Plataforma per la Llengua es compromet a donar suport a totes les accions judicials i polítiques que batlles, regidors i societat civil de la Franja decideixin emprendre contra la Llei de Llengües aprovada per les Corts d'Aragó i en defensa de l'ensenyament en català, tant al Tribunal Constitucional com a les instàncies europees com la Unió Europea i el Consell d'Europa. I a denunciar la

Catan, un dels jocs donats

situació de total desprotecció en què queda el català després de l'aprovació de la normativa i la manca de drets lingüístics que pateixen els ciutadans de la Franja.

Les donacions inclouen lots amb els jocs de taula Verbàlia, Catan, Carcassonne, El desert prohibit i L'Illa prohibida, de Devir, que els representants de la Plataforma per la Llengua Eloi Torrents i Isabel Romano han entregat en mà als centres d'educació secundària de les comarques de la Llitera i el Baix Cinca.

TOT ENSENYANT LES DENTS

“La maté porque era mía” // Ramon Sistac

“Y, si volviera a nacer, de nuevo la mataría”. Una *copla* tradicional espanyola que posa els pèls de punta, pròpia d'una època on la societat presentava una actitud laxa i fins i tot un xic comprensiva davant la violència de sexe i el feminicidi. Del tema, se n'ha dit tot el que s'havia de dir i encara, dissortadament, no se n'ha dit prou, però avui no em toca parlar d'això (encara que me'n reservo el dret i la tanda) sinó, i com no, de política. I, perdut en el món de les metàfores, ací us deixo un acudit de mexicans. Resumit: contenen que un mexicà va ser fet presoner per una tribu de salvatges. El van informar que ells no eren caníbals i no tenien intenció de menjar-se'l, però que tenien el costum d'espellar els presoners de viu en viu i fer-ne amb la pell convenientment adobada una magnífica canoa. Com és habitual en estos casos, abans de fer-ho li van concedir un últim desig, i ell, decidit, els va demanar un ganivet. Un cop l'hi van haver donat, temorosos que aprofités l'ocasió per a atacar-los i escapar, se'l va començar a clavar ell mateix per tot el cos, men-

tre cridava “¡tengan su pinche canoa, hijos de la chingada!”.

No sé pas si ho haureu captat. L'acudit va pel famós “xoc de trens” entre Catalunya i Espanya. Tant el “*la maté porque era mía*” com el “*tengan su pinche canoa*” no deixen de ser dues versions del mateix tòpic. Qui mana a Espanya no és capaç d'admetre que hi ha un problema, un problema que va fins i tot més enllà de la política i l'economia perquè és profundament identitari i, en comptes de mirar de posar-hi remei –i aprofitar per a reprendre aquell *regeneracionisme* que van tancar en un armari quan era el moment–, prefereix morir matant, tot invocant el dret inapel·lable a la propietat. Ben bé com en un divorci sense consentiment mutu, provocat pel fet que una de les parts ja no està enamorada (si és que mai n'ha estat, que la hi van casar per força). I, el problema més gran al meu entendre és que, per tal d'ajudar a superar en un sentit o en un altre el conflicte, tan sols se'ns acut d'explicar-ho a partir de metàfores fàcils i massa vistes. “*Entre todos la mataron y ella sola se murió*”.

Nancy Johnstone, autora d'*Un hotel en la Costa Brava*

// VIRGILI IBARZ

A la revista *Temps de Franja* número 112 (gener 2012) es va publicar un article sobre l'edició en català d'*Un hotel a la costa* i a la revista digital número 9 (maig 2013) un article de l'edició en castellà d'*Un hotel en la Costa Brava*, de Nancy Johnstone.

Miquel Berga, Investigador principal del Departament d'Humanitats de la Universitat Pompeu Fabra, autor de l'edició, introducció i postscriptum de les versions en català i en castellà d'*Un hotel a la costa*, ha fet un interessantíssim treball sobre Nancy Johnstone.

Nancy Johnstone (Bath, 1906-?) va viure a Tossa de Mar des de l'octubre de 1934 fins a gener de 1939. Nancy i el seu marit Archie van descobrir accidentalment Tossa de Mar. Pensen que han trobat un lloc ideal i el seu propi destí. Sobre la situació política espanyola comparteixen la visió de l'esquerra britànica: la República intenta consolidar una revolució pacífica.

Archie Johnstone és un periodista i Nancy, una jove escriptora que pensa que a Tossa trobaran la manera de guanyar-se la vida. El 1934 construeixen un hotel, la Casa Johnstone, a la façana marítima de Tossa. L'any següent els propietaris ja pertanyen al nucli de la colònia estrangera. La primera temporada de l'hotel ha resultat un èxit.

Les perspectives per a l'estiu de 1936 quedaran desfetes pel cop militar i les seves conseqüències. Els Johnstone renuncien a l'expatriació que el govern britànic facilita als residents a Espanya. Per a Berga, aquesta decisió es deu probablement a tres factors: el rebuig ideològic a un cop militar d'inspiració feixista, la percepció de l'actitud cínica del govern britànic davant l'atac a la legalitat republicana i, potser el més decisiu, els seus desitjos de no defraudar a la gent de Tossa que els havia acollit amb una gran hospitalitat.

Els Johnstone decideixen convertir el seu hotel en una colònia in-

Nancy Johnstone amb el seu marit Archie
TUSQUETS EDITORES

fantil per a xiquets refugiats. Es fiquen en contacte amb la International Solidarity Fund per a què faciliten l'arribada dels nens a la Casa Johnstone. El 1938 arriben dos grups de xiquets d'Aragó. Són 28 en total: el primer grup de 9 i el segon de 19. Els Johnstone van protegir els "seus" xiquets des de la sortida de Tossa el gener de 1939 fins a l'arribada a la localitat francesa de Besançon.

Sobre les seves experiències a Tossa, Nancy Johnstone publica dos llibres: *Hotel in Spain* (1937) i *Hotel in Flight* (1939). *Un hotel en la Costa Brava* és un relat compactat d'aquells dos llibres, dels quals s'han obviat alguns fragments que resultarien, segons el criteri de l'editor, poc adequats per al lector d'avui, i s'han corregit petits errors de transcripció.

Acabada la guerra civil espanyola, i després de dedicar-se a labors humanitàries als camps de concentració del sud de França, els Johnstone es van traslladar a Cuernavaca, Mèxic. Archie passa els anys de la segona guerra mundial amb Nancy a Mèxic, però decideix tornar a Londres. Nancy i Archie s'han separat. Nancy s'ha casat amb un ciutadà francès, Fernand Caron, i viuen a Guatemala.

A finals de 1950, Nancy i Fernand retornen a Tossa per a recuperar la propietat de l'hotel. Sembla que, la família dels antics empleats, emparada en la nova situació política espanyola i en els anys transcorreguts sense notícies dels propietaris, s'ha apropiat de l'hotel, que es diu Hotel Casa Blanca.

La situació es desagradable i rocambolesca.

Al cap d'uns mesos, cansats de la situació política local, Nancy i el seu marit decideixen abandonar Tossa. Es posen en contacte amb un antic soci per a què gestioni la compra de l'hotel. El 14 de setembre de 1951, Nancy visita les oficines de Faber & Faber per parlar del futur llibre titulat *Hotel recuperat*, i acorden que ella enviarà una proposta formal i el text d'alguns capítols. Els problemes per a recuperar l'hotel acaben quan, per poders, "la veïna de Guatemala" Nancy Johnstone ven a don Jaime Varela Feijoo la seva propietat per un import de mil pessetes (una quantitat irrisòria segons tots els paràmetres de l'època), tal com consta al Registre Civil de Tossa. A partir d'aquesta data es perd el rastre de Nancy.

Una cuirassa preibèrica "europeista"

// LLUÍS RAJADELL

La cuirassa de les Ferreres, un jaciment de Calaceit del segle VI a. de Crist investigat inicialment per l'insigne arqueòleg Joan Cabré, ha despertat un renovat interès entre els investigadors després de la seua recent restauració pel Museu Provincial de Terol. La peça, una de les més destacades de la sala dedicada a la primera Edat del Ferro, respon a un model desconegut a la Península Ibèrica i que està vinculat amb formes i materials propis del nord dels Pirineus, el centre d'Europa i, fins i tot, Grècia.

Un equip d'arqueòlegs del Romano-Germanic Museum de Mainz (Alemanya) dirigit per Raimon Graells intenta determinar l'origen de l'excel·lent cuirassa. L'investigador explica que la factura d'este equipament bèl·lic indica contactes intensos i perllongats de les poblacions preibèriques amb cultures tan allunyades com les que es poden trobar en aquella època al nord d'Itàlia i als Balcans.

Graells opina que l'armadura va estar elaborada en un taller local influït per tècniques importades o, més probablement, en un lloc costaner i obert a les influències foranes per la via marítima. El director del Museu Provincial, Jaime Vicente Redón, explica que alguns aspectes decoratius apunten a formes hel·lèniques.

Per intentar concretar la procedència, especialistes del Consejo Superior de Investigaciones Científicas

(CSIC) analitzaran el ferro utilitzat en la fabricació. Raimon Graells opina que aquesta informació pot servir per determinar l'origen concret de la peça.

Graells afirma que la presència de la cuirassa en un enterrament de Calaceit indicaria influències culturals més enllà de la tècnica de fabricació d'una arma defensiva i que apuntarien a una societat dirigida per una elit aristocràtica i guerrera.

Els experts consideren, no obstant, que les cuirasses de la tipologia de les Ferreres no van proliferar en l'època preibèrica al no adaptar-se a les formes de lluita del moment, que exigien la màxima mobilitat dels guerrers. Inicialment, es va considerar que la cuirassa protegia només la part davantera del cos però les investigacions posteriors van evidenciar que la peça conservada es completava amb un altra meitat per a l'esquena que es va perdre. Siga pel que siga, el model no va fer fortuna, una circumstància que reforça la singularitat de la troballa de les Ferreres.

Per a l'investigador del Romano-Germanic Museum, una de les singularitats de la cuirassa és que apareguere a Calaceit, un lloc molt allunyat del sud de França, on estan els referents contemporanis més pròxims, mentre que no hi cap material paregut en tota Catalunya.

La cuirassa forma part dels materials descoberts casualment per un llaurador de Calaceit l'any 1903. El ric contingut arqueològic de l'enter-

Guerrer íber del segle VI a.C.
C. FERNÁNDEZ DEL CASTILLO

rament es va dispersar per distints llocs. Un dels elements més excepcionals es el thymiaterion, un artístic peu metàl·lic per a un vas ceràmic exposat al Museo Arqueológico Nacional de Madrid. El Museu Provincial manté actualment contactes amb el Museu de les Antiguitats Nacionals de Saint Germain en Laye (France) per la possible cessió d'alguns materials procedents d'este mateix jaciment i que complementarien l'exposició de la cuirassa.

DONES

Hècuba // M. Llop

Hècuba és la segona esposa de Príam, rei de Troia i un dels personatges de la *Iliada*. Segons la mitologia grega, és considerada filla de Sangraris i de la nimfa Evagora. Eurípides presentava el drama Hècuba al públic atenès l'any 424 a. C. Mare de 14 fills segons alguns autors i 19 segons la tradició. Els fills més famosos són: Hèctor, Paris, Políxena i Cassandra. Abans de la guerra de Troia, Príam i ella van enviar el seu fill menor, Polidor, juntament amb una gran riquesa, a la cort de Polimestor, rei de Tràcia, perquè estigués fora de perill. Després de la presa de Troia, l'exèrcit grec juntament amb les captives troianes entre les quals es troba Hècuba, marxen i l'espectre del seu heroi Aquil·les exigeix el sacrifici de Políxena sobre la seua tomba. Po-

líxena prefereix morir abans de ser esclava. Hècuba veu al mar el cos sense vida del seu fill Polidor, assassinat pel rei de Tràcia quan va rebre la notícia de la derrota dels troians. El mateix Polimestor es presenta davant Hècuba i fingeix estar afligit per la desgràcia dels troians i menteix dient que Polidor segueix viu. Ella, per venjar-se, li diu que hi ha més tresors en un subterrani i en les botigues de les captives troianes. Quan el rei de Tràcia i el seu fill entren són apunyalats per les troianes. Polimestor profetitza que Hècuba serà transformada en gossa i els seus brams romandran per sempre en el cosmos. Hècuba representa la tragèdia de la venjança i ha estat representada en importants escenaris teatrals.

Jornada esportiva a Saragossa en defensa d'un Aragó trilingüe

// MÀRIO SASOT

L'organització cultural saragossana Esfendemos as luengas va organitzar el passat 28 de setembre, al parc Bruil de Saragossa, *A tot estrús, I Jornada Esportiva per un Aragó Trilingüe*. Durant tot el dia es realitzaren diverses activitats que combinaren el joc, l'esport, l'activitat física i la salut amb la diversitat lingüística i cultural d'Aragó, fent-se totes les activitats en aragonès com a llengua vehicular.

Els actes del matí començaren amb un taller de jocs tradicionals aragonesos, seguits d'una gimcana trilingüe on es van posar a prova els coneixements de les llengües i la història d'Aragó i habilitats físiques i gimnàstiques dels participants.

L'acte central de les jornades va ser una correguda pedestre de kilòmetres,

amb eixida i arribada al mateix Parc Bruil de Saragossa, on els participants portaven un dorsal amb una paraula en aragonès o català triades per ells mateixos, de les que la organització havia confeccionat. Un servidor, tot

Participants a la I Chornada Esportiva

i que no va córrer més d'uns centenars de metres, va portar al pit amb orgull la paraula "panís", que tants records em despertava de la meua infància a l'horta de Saidí, on lo iaio i lo pare ne van sembrar molt.

A la tarda, els assistents van poder conèixer un esport en expansió com el Bike Polo, del qual la ciutat de Saragossa és un referent pioner. L'Associació Bikepolo Saragossa va impartir un taller on explicaren la història i les regles del joc. Després uns professionals del bikepolo van fer una exhibició i ensenyaren a jugar a tothom que va voler.

La jornada acabà amb una taula rodona sobre "Aficionats, esport, llengua i identitat", al local del CSA *A Enrestida*, seguida d'una "chenta" o àpat per a tots els assistents.

Presentació de la revista cultural *Crisis*

// M.S.

El passat dimarts, 24 de setembre, es va presentar al vestíbul del teatre Principal de Saragossa el número 3 de l'edició en paper de la revista de crítica cultural *Crisis*, editada per l'associació Erial Edicions. Davant la presència d'una vuitantena d'assistents, diferents responsables i redactors d'aquesta revista semestral donaren les claus dels diferents continguts d'aquest tercer número. Fernando Morlanes, director de la publicació i president d'Erial edicions, recordà dos persones recentment desaparegudes a les que aquest número tributa un sentit homenatge: el dramaturg i director escènic Mariano Cariñena, fundador de les companyies Teatro de Cámara i Teatro Estable, entre altres, i Toñi Olaverri, cofundadora de la Llibreria de Dones de Saragossa, un instrument pioner de l'important moviment feminista que es desenvolupa en aquesta ciu-

tat des dels anys 70 i 80.

Eugenio Mateo va fer un breu repàs dels articles inclosos en l'apartat monogràfic dedicat, en aquesta ocasió, als conceptes de *fantasia* i *fantasmes*.

El periodista i escriptor Juan Domínguez Lasiera ressaltà la figura de dos escriptors que apareixen a les pàgines de la revista: el poeta Rosendo Tello, del qual van llegir uns poemes seus fets expressament per a aquest número els col·laboradors de *Crisis* Mariano Anós i José Tomás Martín Remón, i de l'escriptor, traductor i professor Paco Úriz.

L'artista plàstic Sergio Abraín i Pilar Catalán recordaren els debats sorgits a la taula rodona "Art i noves tecnologies" que organitzà Erial Edicions fa uns mesos i que continuaran en unes Jornades Universitàries, en col·laboració amb el grup Riff Raff de la Universitat de Saragossa els dies 22, 23 i 24 d'octubre.

Presentació de la revista *Crisis*
JOSÉ HERNÁNDEZ BUSTAMANTE

Finalment, el professor d'aquesta Universitat i membre del grup Riff Raff considerarà "un èxit, modest, però èxit, a la fi", l'evolució i el nivell de qualitat i pes intel·lectual aconseguit per la revista amb aquest tercer número i mostrarà la seua confiança i seguretat que aquest nivell anirà creixent en el futur.

Juan Luis Camps, activista cultural de Queretes

// CARLES SANCHO

Juan Luis Camps Juan és un enamorat de Queretes, el seu poble, on cada cap de setmana es desplaça des de Tortosa, on viu la resta de dies i treballa com a director de personal a l'Hospital de la Verge de la Cinta de la capital del Baix Ebre. I és que ja de ben jove ha practicat l'activisme cultural en el seu municipi. A la dècada dels vuitanta del segle passat ja formava part de l'Associació Cultural Gent Jove de Queretes amb companys com Antoni Llerda, Mari Mar Marín, Gemma Momblanc, Joaquín Llerda... agrupació dinamitzadora de la cultura i la llengua de la vila. Anys més tard, Juan Luis s'implicarà sobretot en el projecte de constitució i organització del Museu de la Història i l'Arqueologia de Queretes que recollia tota la recerca a la vila a tot el terme municipal que havien iniciat els jòvens queretans des de la dècada dels vuitanta. Projecte que va ser una realitat el 2001 perquè un d'aquells adolescents, l'Antoni, ara ja dirigeix la vila, s'havien fet grans i estaven preparats per assumir el prota-

gonisme local. Camps és historiador de formació i ha publicat o ha participat en les següents obres: *Cretas, una vila de la orden de Calatrava entre el Algar y el Matarranya* (2002), *Lledó, Arenys, Calaceit i Queretes: quatre pobles aragonesos al Bisbat de Tortosa* (2004), *Toni Llerda, terra i llengua* (2006) i *A costa de Cretas...la Iglesia parroquial y la ermita* (2008). També és membre molt actiu de l'Associació Cultural del Matarranya que li ha editat dos dels seus volums. És extraordinàriament actiu a facebook a través d'una altra disciplina: la fotografia. Organitza i participa, des de fa tres anys, les Jornades de la Guerra Civil de 1936 a Queretes amb conferències, exposicions i cinema, durant la primera setmana de desembre amb un gran èxit de públic i que enguany celebra la tercera convocatòria. Dinamitza les excursions per conèixer el patrimoni i en fa campanyes de recerca i manteniment a la vila i a tot el terme municipal. Dins d'esta activitat, de permanent recerca, l'última troballa ha

Juan Luis Camps
CARLES SANCHO

sigut el descobriment de les antigues presons que s'han trobat a l'edifici de l'antiga Casa de la Vila i que s'intentarà restaurar i condicionar per a ser visitades, incloent-les dins de la Ruta de les Presons de Matarranya. També està recopilant i organitzant la toponímia local que ja havien iniciat amb Associació Cultural Gent Jove als anys noranta, una part de la qual ja publicada en el seu primer volum del 2002. En la vint-i-tretzena Trobada Cultural del Matarranya del dia 21, l'acte central de la jornada matinal, va ser una visita guiada de Juan Luis al paratge de la Pedrafita per veure els enterraments preibèrics de Queretes, Arenys i Lledó.

U12

Gonzalo de Reparaz Ruiz // Esteve Betrià

En els darrers anys del segle XIX i, sobretot, durant el primer terç del segle XX, són nombrosos els excursionistes, científics i viatgers de tot tipus que es mostren interessats per documentar gràficament les poblacions, la gent i els costums d'arreu del món; és a dir, per retratar les peculiaritats dels indrets que visiten. Un d'aquests encuriosits viatgers i científics, que ara ens convé destacar, fou l'eminent geògraf, incipient etnògraf i historiador especialitzat en la cartografia catalanoaragonesa Gonzalo de Reparaz Ruiz.

Nascut a França, Gonzalo de Reparaz Ruiz (Sèvres, 1901-Lima, 1984), fill del diplomàtic, polític i també geògraf hispanolusità Gonzalo de Reparaz y Rodríguez-Báez (Oporto, 1860-Mèxic, 1939), residí a Barcelona de 1921 a 1939. En aquests anys fou un dels introductors –des del Centre Excursionista de Catalunya, on exercí funcions directives, i la Societat Catalana de Geografia, que contribuï a fundar el 1935– de la geografia moderna al Principat. Com a aportacions més destacables a la ciència geogràfica ens cal esmentar els seus treballs en la descripció geogràfica moderna de la Catalunya Central, així com els estudis sobre la cartografia històrica catalana i els estudis cartogràfics, geogràfics, etnogràfics i arqueològics realitzats, a partir de 1951, al Perú al llarg dels més de 30 anys de residència en aquest país.

A més de les seues nombroses publicacions bibliogràfiques i cartogràfiques, també s'han de tenir en compte per completar el

conjunt de la seua obra, una extensa col·lecció de fotografies – fruit dels estudis, estades i viatges per diversos punts de la geografia mediterrània, europea i americana– dipositada del 2005 ençà a l'Institut Cartogràfic de Catalunya. D'aquesta col·lecció d'instàntànies de Gonzalo de Reparaz tenen, per a molts dels lectors de la nostra revista, un especial interès les que féu a l'inici de la dècada de 1930 en dues localitats del Baix Cinca: Fraga i Mequinensa. Una selecció d'aquestes imatges fotogràfiques d'escenari franjolí s'han reproduït enguany al número 89 (abril 2013) de la revista fragatina *Fogaril i Calaxeira*. Entre el centenar llarg de fotografies localitzades a Mequinensa i Fraga, hi destaquen, gairebé com a documents etnogràfics, les dedicades a l'assecatment de figures a Fraga, a la finca de ca d'Anda, a la partida de Massarraval; i a la fabricació de teules a Mequinensa, en concret al barranc de la Teuleria, a la vora de la carretera que, encara ara, uneix Mequinensa i Torrent. Amb tot cal dir que la majoria d'instàntànies ambientades a Mequinensa de Gonzalo de Reparaz (que signava els seus treballs en català com Gonçal de Reparaz fill, per tal de diferenciar-se de son pare, Gonzalo de Reparaz y Rodríguez-Báez), tenen com a objecte els paisatges dels voltants de la vila.

No hi ha dubte que encara queda molta feina per fer per tal de recuperar imatges, del passat de les nostres viles i de la nostra gent, conservades tant en arxius públics com privats.

La sanitat del Baix Cinca, a debat al Cinga Fòrum 2013

// REDACCIÓ

Fa uns quants anys que les jornades anuals de conferències Cinga Fòrum s'han centrat en aspectes estrictament culturals. Enguany, però, això ha canviat. I és que l'IEBC va dedicar, el passat 26 d'octubre, un Cinga Fòrum a l'anàlisi de la Sanitat al Baix Cinca.

L'historiador Joaquín Salleras va posar en antecedents el públic amb la seua ponència *La sanitat a Fraga als segles XIX i XX*, un repàs a la situació de la sanitat a la ciutat els darrers dos segles on no hi van faltar tota mena de dades i anècdotes. Tal com el lector es pot imaginar, en els dos-cents anys estudiats per Salleras, cal esperar a finals del segle XX per a començar a trobar-hi una sanitat digna.

Tot seguit, la regidora de sanitat Sofia Barco va explicar el funcionament del Centre d'Alta Resolució Baix Cinca, i més tard el delegat de la Generalitat a Lleida, Ramon Farré, va parlar sobre el conveni sanitari entre Catalunya i Aragó. Farré, amb un to molt conciliador, va assegurar que no hauria de ser un problema que els pa-

Mário Sasot i
Ramon Farré
MARTA CANALES

cients franjolins puguem continuar visitant-se a Lleida.

Farré i Barco van coincidir, en diverses intervencions, en la necessitat de blindar l'atenció sanitària dels pacients franjolins a Lleida. Amb tot, va ser decebedor que tots dos parlessen de manera massa genèrica. Es va trobar a faltar que la bona voluntat que tots dos van mostrar es concentrés en alguna proposta que intentés resoldre una situació que preocupa a no poca població.

Finalment, les diverses entitats sociosanitàries que hi ha a Fraga van explicar quines activitats duen a terme: l'Associació Espanyola Contra el Càncer (AECC) –en la seua delegació al Baix Cinca–, la Sabina Blanca (que lluita contra la droga), el grup de suport a la lactància materna PROPIT, l'associació de persones amb discapacitat Virgen de Pilar, el centre ocupacional per a persones amb discapacitat Atades i l'associació contra l'Alzheimer de Fraga AFEDAF.

NO SOM D'EIXE MÓN

Vergonya, senyors, vergonya // Francesc Ricart

Fa no gaire, ací, a *TdeF* considerava que les intervencions des del públic a les jornades de l'estiu a la Llitera (pel que havia llegit i vist a la xarxa) responien als paràmetres de ja fa més de trenta anys. Aquests dies, diferents exemples d'actuacions estel·lars situades a Fraga han augmentat aquella percepció: no només no hem avançat gaire, sinó que reculem, potser perillosament, cap a la dissolució de la catalanitat...

És clar que els altres, els guardians de la puresa aragonesa-espanyola-anticatalana, deuen estar ben cofois perquè ells sí que han progressat adequadament segons els principis que emanen del *statu quo* des del franquisme fins avui: som tan aragonesos (i espanyols) que qualsevol vianant es considera una autoritat lingüística per exigir a una universitària alemanya que ha de saber parlar castellà si ve a l'Aragó. És el que li retrau una fragatina decenta a la protagonista del documental *Són bojos aquests catalans?*(*), en unes imatges i una conversa impagables, on la nostra sociolingüista domèstica llegia la cartilla a l'atrevida alemanya per passejar pels carrers de Fraga parlant només en català.

I som tan anticatalans com els qui més. El súmmum de l'e-

xaltació anticatalana s'ha viscut en la trobada gegantera de Fraga de les festes del Pilar d'enguany: unes persones –components de la Comissió de festes, o siga que no eren uns passavolants qualssevol– van increpar la Colla dels gegants de Mollerussa perquè portaven (els gegants!) una estelada, un drap maligne, insuportable per a la sensibilitat dels fragatins pel que es va veure i sentir. La cosa ha eixit als mitjans i hi hem quedat ben tractats. Quin nivell! Quina vergonya!

Per alleugerir la pesantor d'aquest paper, vull acabar esmentant la figura de Max Cahner, desaparegut aquests dies. Si encara hi ha algú que no en sap res, d'aquest gran home, que corre a l'hemeroteca i a *sant Google* i que s'emplene de l'obra ingent que ha propiciat. Molt em temo, però, que no hi trobareu referències a la seva relació amb Fraga; però sóc testimoni que n'hi va tenir: Max Cahner, a la primeria dels anys setanta va estar pel nostre poble, buscant complicitats amb persones d'aquesta part del país. Prenguem aire i respirem. Fem-lo servir d'espill.

(*) <http://etv.xiptv.cat/la-questio/capitol/son-bojos-aquests-catalans>

Menys accidents de motocicleta, prioritat del Servei Català de Trànsit (SCT)

L'SCT posa en marxa campanyes específiques per millorar la seguretat dels motoristes

Diptic de la campanya "Millor que et vegin", que té com a objectiu fomentar l'ús dels reflectors en el casc dels motoristes.

L'SCT ha iniciat una campanya per fomentar l'ús dels adhesius reflectors en el casc. Els Mossos d'Esquadra els distribueixen en els controls IPREMOT.

Redacció
Barcelona

A Catalunya l'ús de la motocicleta està molt arrelat a la mobilitat de les persones, tant per al desplaçament a la feina sobretot a les grans conurbacions (només a Barcelona hi ha 295.733 motos, 129 per cada mil habitants), però també com a vehicle d'oci dels caps de setmana. El col·lectiu dels motoristes no ha experimentat una davallada sostinguda de l'accidentalitat en els darrers anys, a diferència de la sinistralitat en general, que des de fa 10 anys descendeix any rere any. En la darrera dècada, els turismes han registrat una reducció de l'accidentalitat d'un 72% i les motos s'han quedat en una disminució del 60%. Fins al 22 de setembre d'enguany hi ha hagut a la xarxa viària interurbana catalana **27 morts ocupants** de motocicletes i ciclomotors en accidents de trànsit. En el mateix període de l'any passat van ser 33 les víctimes mortals de vehicles de dues rodes.

Perfil de l'accidentalitat de dues rodes

De les dades de sinistralitat dels vehicles de dues rodes d'aquest 2013 recopilades per l'SCT i els Mossos d'Esquadra es pot determinar quin és el perfil de les víctimes d'accidents de motos.

■ Totes les víctimes mortals menys una són **homes**

■ La majoria tenen entre **31-40** anys i entre **51-60**

■ Entre les causes de l'accidentalitat, destaquen les **sortides de via** i les **col·lisions amb un altre vehicle**

■ Totes les víctimes, menys una, portaven **casc**

■ Quant a la franja horària, la majoria dels accidents han tingut lloc o a primera hora del matí o a primera hora de la tarda.

Campanya per millorar la visibilitat dels motoristes

"**Millor que et vegin**" és el lema de la campanya que aquest estiu ha endegat l'SCT per augmentar la seguretat dels usuaris de les motocicletes. L'actuació té com a objectiu fomentar entre els motoristes l'ús de reflectors en el casc per augmentar la seva visibilitat i en conseqüència la seva seguretat a la xarxa viària. La campanya s'ha concretat en el repartiment d'uns adhesius reflectors per enganxar al casc que van acompanyats d'un diptic que conté els missatges "Millor que et vegin" i "Et veuran i augmentarà la teva seguretat". Aquests elements, que fan més visibles els motoristes, són distribuïts a través dels Mossos d'Esquadra, monitors d'educació viària o associacions de motoristes, entre d'altres. L'SCT recomana l'ús d'aquests adhesius reflectants, que des d'aquest 2013 ja són obligatoris a països europeus com França.

Una altra acció que s'han posat en marxa és la difusió d'una campanya específica en mitjans de comunicació especialitzats sobre l'ús de la moto i consells a tenir en compte per evitar conduccions de risc. A més, a finals d'any l'SCT disposarà dels resultats d'un estudi fet en col·laboració amb la Universitat Politècnica de Catalunya (UPC) en què es porta a terme una anàlisi exhaustiva sobre la mortalitat de motoristes d'enguany.

Balanç positiu de la sinistralitat viària a Catalunya durant els mesos d'estiu

Des de que l'SCT disposa de dades de sinistralitat oficials, aquest ha estat el **millor estiu** pel que respecte al nombre de **víctimes mortals i ferits greus** registrats.

Entre el 21 de juny i el 31 d'agost, s'han produït **34 accidents mortals i 35 morts**; un **8% menys** que en el mateix període del 2012. La tendència reductora també és manté en el global de l'any 2013 atès que des de l'**1 de gener fins al 31 d'agost** hi ha hagut un **30,1% menys de víctimes mortals** que l'any passat.

La sinistralitat en el període d'estiu s'ha concentrat sobre tot en vies de la demarcació de Barcelona, amb un **68% del total de víctimes mortals**. Pel que fa a la tipologia dels accidents, les col·lisions frontals, les sortides de via i les col·lisions per encaix han suposat prop del **68,6% dels morts** en sinistres de trànsit durant l'estiu.

L'SCT sancionarà a partir de novembre per circular sense la ITV en regla

A Catalunya, hi ha un milió de vehicles que no han passat la ITV.

L'envelliment del parc mòbil de Catalunya derivat de la crisi econòmica així com l'increment dels **vehicles que circulen sense la ITV (Inspecció Tècnica de Vehicles)** en regla té efectes directes sobre la seguretat viària. L'SCT ha volgut posar fil a l'agulla per solucionar aquesta problemàtica que suposa un **increment del risc d'accidents** i durant el mes d'octubre enviarà avisos per escrit als conductors que no tinguin la ITV regularitzada. **A partir del mes de novembre l'SCT ja començarà a sancionar els vehicles** detectats que circulin sense la ITV al dia, a través dels lectors de matrícula instal·lats a la xarxa viària catalana.

El Ball del Poll a Torredarques

C O M A R C A D E L
matarranya

Comarca del Matarranya, un territori, un compromís,
amb la cultura i el patrimoni